

kratkog *a* po svojoj etimologiji manje uvjerljivi i često omogućuju razno tumačenje (dugo *o* i dr.). Pri tom je normalno da grčki i latinski tekstovi pokazuju neke nedosljednosti u pisanju stranih imena.

Slična je situacija i s pomicanjem suglasnika. Tu ima Russu nesumnjivo pravo kad pokazuje da ima uvjerljivih tračkih etimologija bez pomicanja. No to ne može smanjiti dokaznu moć ne manje uvjerljivih etimologija koje takvo pomicanje nesumnjivo pokazuju. To je lijepo pokazao Georgiev i odatle izvukao jedini mogući zaključak da treba računati s dva tračka sloja. Osim toga je razumljivo da se trački pomaknuti suglasnici nisu u svemu potpuno poklapali s grčkima i latinskim pa je kod pisanja moralo dolaziti do varijanta. Takve varijante i nedosljednosti u pisanju nisu argumenat protiv pomicanja suglasnika, nego ga jasno dokazuju. U drugom su tračke glasovne podudarnosti, kako ih određuje Russu, u skladu s materijalom, samo je teško razumjeti zašto je tako olako i na brzinu prešao preko pitanja refleksa vokalskih likvida i nazala. Materijal što ga je tu skupio Dečev i za njim nešto Georgiev nije se smio jednostavno odbaciti s primjedbom da su etimologije nevjerovatne. Na kraju autor naglašava veliki konzervativizam tračkog jezika u okviru sateske skupine.

Daljnje poglavlje posvećeno je tračkoj onomastici. Bilo bi ispravnije da je autor trački materijal obradio onomastički prije nego mu je pristupio etimološki. U tom poglavlju rečeno je o tračkoj onomastici sve bitno, ali i ništa novo. Od ovog poglavlja pa na dalje knjiga je opet pisana vrlo popularno. Dva mala odjeljka posvećena su: jedan radikalnim elementima, a drugi morfemima koji se sreću u tračkoj onomastici. Tako je derivacija, koja predstavlja vrlo interesantno područje gdje se još jedino može razabrati kako je funkcionirao trački jezik, ostala posve na periferiji piščeva interesa koji je sav i isključivo posvećen etimološkim kombinacijama.

Deveto poglavlje govori o nestanku tračkog jezika. Tu su skupljene sve važnije vijesti i podaci i autor s pravom izriče mišljenje da su se trački dijalekti u pojedinim zabitnijim predjelima očuvali sve do u rani srednji vijek. Dosta detaljno prikazuje kako je trački jezik postepeno nestajao i kako su se u živoj upotrebi do danas u većoj mjeri sačuvali jedino toponimi.

U posebnom dodatku autor raspravlja o autohtonim (tračko-dačkim) riječima u rumunjskom jeziku. Svestrano izlaže problem i dosadašnja nastojanja oko nječima rješenja. Po njegovu mišljenju radi se o riječima iz tračkih, dačkih i getskih dijalekata koje su se dijelom, osim u rumunjskom, sačuvale još i u šiptarskom jeziku. Iz toga se ne može zaključiti da su ta dva jezika posebno bliska. Osim zajedničkih crta među njima se mogu konstatirati i duboke razlike. U oba jezika to je zajedničko leksičko nasljeđe.

Prikazujući taj najnoviji monografski rad o tračkom jeziku u mnogo čemu smo morali zauzeti stanovište različito od autorova i na tim smo se pitanjima osobito zadržali da bismo barem naznačili razloge koji nas u tom vode. Bilo bi pogrešno kad bi se odatle stvorio dojam da knjiga nije koristan priručnik za većinu pitanja u vezi s tračkim jezikom. Pa i tamo gdje mislimo da autor nije bio sasvim sretne ruke, njegovo će odvojeno mišljenje potaći diskusiju i pomoći da se mišljenja bugarskih trakologa, uvijek iznova preispituju te da ne postanu autoritet koji se prihvaća bez kritike. Zbog toga smo zahvalni za tu knjigu jer je ona lijepo obogatila literaturu o tračkom jeziku. Možemo biti sigurni da je to samo početak tračkih studija u Rumunjskoj i da će sam autor i drugi potaknuti njegovom knjigom još mnogo pridonijeti rješavanju teških problema u vezi s lingvističkom obradom oskudnih ostataka tračkoga jezika.

R. Katičić, Zagreb.

ORONZO PARLANGÈLI, *Studi Messapici*, Memorie dell' Istituto Lombardo di Scienze e Lettere, classe di Lettere, Scienze morali e storiche, Vol. XXVI — I della Serie IV, Milano 1960, str. 473, table XIII.

Usprkos naslovu knjiga ne sadržava studije o mesapskom jeziku, nego je to priručnik u kojem su na pregledan i pristupačan način skupljeni svi rezultati dosadašnjeg istraživanja mesapskih jezičnih spomenika. Autor je poznati ta-

lijanski stručnjak za mesapski i ovim je djelom okrunio višegodišnji rad. Stvorio je solidne temelje za istraživanje mesapskog jezika i u buduće će rad na tom području biti nezamisliv bez njegove knjige. On se nije ograničio na to da skupi literaturu o mesapskim pitanjima raštrkanu po stručnim časopisima i lokalnim arheološkim publikacijama u južnoj Italiji, nego je ponovo obradio sav izvorni materijal tako da je njegova knjiga nov i važan doprinos mesapskoj epigrafici.

U uvodu autor se ukratko osvrće na osnovne probleme mesapskih natpisa i njihova jezika, daje kratku skicu historijata mesapskih studija, govori o nalazištima i o zbirkama natpisa, o odnosu između mesapskog jezika i ilirskih dijalekata na istočnoj obali Jadrana, o odnosu između mesapskog i šiptarskog jezika, o kriterijima po kojima je izradio svoje izdanje mesapskog epigrafskog materijala te završava s interesantnim bilješkama o mesapskoj paleografiji. Sve su to zamašna i teška pitanja koja zadiru u srž mesapskih problema, ali se autor na njih u predgovoru osvrnuo samo letimično da bi čitaoca o svemu informirao koliko je potrebno da bi se mogao knjigom uspješno služiti. Stav autorov je u svim tim vrlo spornim pitanjima izvanredno razborit i kritičan te čitalac već u uvodu osjeća da se Parangèli kreće na tlu stvarnih činjenica i da zazire od samovoljnih hipoteza i ispraznih nagađanja kojih je na žalost bilo previše u literaturi o mesapskom jeziku.

Najveći dio knjige posvećen je kritičnom izdanju mesapskih natpisa. Parlangèli ih donosi po geografskom redoslijedu nalazišta, krećući se od sjevera prema jugu. Svaki je pojedini natpis vrlo savjesno obrađen. Navedena je kompletna literatura, dani su svi potrebni epigrafski podaci. Sam tekst je prvo precrtan a onda štampan u latiničkoj transliteraciji i na kraju su dodane bilješke o pokušajima interpretacije. Vrlo je ispravno što Parlangèli za razliku od drugih dosadašnjih izdavača zbirki mesapskih tekstova ne donosi prijevod natpisa. Svi ti prevodi su kraj sadašnjeg stanja našeg znanja nužno sasvim subjektivni, a kod manje upućenog čitaoca izazivaju dojam kao da mesapske natpise uistinu možemo razumjeti i prevoditi. Šteta je što natpisi nisu izdani fotografski tako da svaki istraživač može raditi pomoću originalne grafije. Počue na kraju knjige donose samo mali izbor natpisa. Precrtani tekstovi natpisa nisu uvijek sasvim pouzdani i u nekim slučajevima utjecalo je autorovo čitanje na reprodukciju pojedinih duktsusa. Uza svu pažnju, precrtati natpis znači već ga i ponešto interpretirati, a posve doskočiti se tome može jedino dobrim fotografskim reprodukcijama.

U drugom glavnom dijelu priručnika donosi Parlangèli kompletan rječnik mesapskih natpisa. Tu su skupljena sva mjesta na kojima su pojedine riječi posvjedočene. Osim toga skupljena je literatura o svakoj riječi i svi pokušaji da joj se odredi oblik i značenje. Pomoću rječnika moguće je rekonstruirati čitavu historiju interpretacije mesapskih natpisa, a da autor pri tom ne natura svoje subjektivne stavove. Vrlo je sretno rješenje što je tako čitav problem tumačenja i prijevoda mesapskih natpisa obrađen u rječniku gdje se jasno vidi kako se mišljenja pojedinih istraživača razilaze i kako, što se tiče interpretacije duljih mesapskih natpisa, još uvijek tapkamo u mraku. Jasni su zapravo samo oni natpisi koji se sastoje iz osobnih imena i samo na području mesapske onomastike moguće su sigurnije interpretacije. U takvoj situaciji već sama izrada mesapskog rječnika težak je i vrlo delikatan pothvat jer je u duljim natpisima pisanim sa scriptio continua često nemoguće odrediti gdje svršava jedna riječ i počinje druga. Zato je izrada rječnika koji je u cjelini prihvatljiv i upotrebljiv velik uspjeh, sve ako autor u postavljanju nekih natuknica možda nije bio najsretnije ruke te su u rječnik ušle i takve riječi kojih najvjerovatnije nikada nije bilo. Razumije se da je i takve riječi trebalo uzeti u rječnik ako se susreću u literaturi, ali je autor u takvim slučajevima morao zauzeti kritičan stav i uputiti čitaoca koje su riječi nesumnjivo utvrđene, a koje se osnivaju na slabo fundiranim pretpostavkama.

Iza rječnika natpisa obradio je autor u posebnom poglavlju mesapske glose sačuvane kod antičkih pisaca. I tu su pregledno skupljeni rezultati goleme i daleko raštrkane literature te se čitalac lako može obavijestiti o rezultatu dosadašnjeg istraživanja. Nakon tako svestrane obrade čitavog mesapskog materijala dodao je pisac tablicu konkordancija između svoje i prethodnih zbirki mesapskih natpisa i dva alfabetska indeksa mesapskog leksičkog materijala, obični i odostražni. Naročito ovaj posljednji bit će vrlo koristan kod istraživanja mesapskog jezika, napose razmah tvorbe riječi i morfologije.

Sve primjedbe koje se mogu postaviti beznačajne su pema činjenici da je Parlange li ustrajnom marljivošću, akribičnom preciznošću i trijeznim i stvarnim pristupom materijalu uspio dati priručnik za izučavanje mesapskih jezičnih spomenika koji daleko nadvisuje sve što je na tom području prije postojalo. U toj knjizi pregledno je skupljeno i učinjeno pristupačnim sve što je do sada o tom predmetu napisano. Njome je autor postavio solidne temelje za jedno novo plodno razdoblje u istraživanju mesapskog jezika i njegovih veza s drugim jezicima stare Italije i susjednog Balkana.

R. Katičić, Zagreb.

DIMITER DEČEV, *Charakteristik der thrakischen Sprache*, Balkansko ezikoznanie, B'lgarska akademija na naukite, Otdelenie za ezikoznanie, literaturoznanie i izkustvoznanie, sv. II, Sofija 1960, str. 147—213.

Još prije nego što su ugledali svjetlo njegovi „Die thrakischen Sprachreste“ izdao je Dečev već 1952 svoju Karakteristiku tračkog jezika, paralelno na bugarskom i njemačkom jeziku. Ta mala knjižica u izdanju Bugarske akademije pobudila je već tada veliku pažnju, a nekim svojim koncepcijama izazvala je i odlučnu kritiku. Pet godina kasnije dovršila je Bečka akademija štampanje velikog Dečevljeva djela u kojem je skupljena i objelodanjena dokumentacija na kojoj se osniva „karakteristika“ tračkog jezika. Sada je ta knjiga postala još interesantnija i njezino izlaganje može se sada provjeravati na izvornom materijalu. Otkako je izašlo prvo izdanje Dečev je spremio novo izdanje svoje Karakteristike. Nedovršeni rukopis drugog izdanja našao se u njegovoj ostavštini i sada ga je redakcija Balkanskog ezikoznanija objavila bez ikakvih promjena kao dodatak drugom svesku toga zbornika balkanističkih radova.

Autor je i u drugom izdanju ostao pri svojoj osnovnoj tezi da je trački jezik rezultat utjecaja iranskih skitskih govora na jedan etruskoidni protoindoevropski jezik (u Kretschmerovu smislu). To je shvaćanje naišlo na opravdanu kritiku pa ga autor u drugom izdanju nastoji potkrijepiti novim argumentima. Ono je međutim u suprotnosti s nedvosmislenim podacima materijala i nije se moglo učiniti vjerojatnijim. Osim te osnovne teze knjiga je interesantna sinteza autorove etimološke obrade tračkog leksičkog materijala, pa je vrlo korisno što nam je taj tekst, nakon što ga je autor velikim dijelom revidirao, objavljen i učinjen pristupačnim u publikaciji međunarodnog značaja. Autorove etimološke kombinacije često su vrlo smione i često se trački leksički elementi, kojih je značenje nepoznato, izvode iz indoevropskih korijena s kojima ih povezuje samo podudarnost u jednom ili dva glasa. Čitava knjiga obilježena je slabostima takve metode. Ipak je to potpuna i dosljedna obrada čitavog tračkog materijala i uz djela Russua i Georgieva to je fundamentalan priručnik za svakoga koga zanimaju dosadašnja istraživanja na polju tračke etimologije. Zato smo smatrali potrebnim da o novom izdanju te poznate i važne knjige ukratko obavijestimo čitaoce Žive Antike.

R. Katičić, Zagreb.

HENRIK BARIĆ, *Istorija arbanaškog jezika*, Naučno društvo NR Bosne i Hercegovine, Djela XII, Balkanološki institut knjiga 1, Sarajevo 1959, 74 str.

Ova sažeta sinteza rezultata dosadašnjih istraživanja o prošlosti šiptarskog jezika izdana je iz rukopisne ostavštine našeg velikog albanologa. Na žalost izdavač nije dao nikakva objašnjenja, pa ne znamo koliko je to djelo dovršeno ili je samo skica i torzo. U svakom slučaju Barić je obuhvatio čitav niz osnovnih pitanja historije šiptarskog jezika. Nakon kratkog metodološkog uvoda poklonio je dosta mjesta općim pitanjima indoevropske lingvistike, zatim govori o indoevropskoj jezgri šiptarskog jezika i o njegovu balkanskom podrijetlu. U tom okviru raspravlja i pitanje da li je šiptarski nastavak tračkog ili ilirskog jezika. Veliku je pažnju Barić posvetio utjecajima drugih jezika na šiptarski jer su u historiji toga jezika strani utjecaji odi-